

ПРИЗНАЊЕ И ИЗВРШЕЊЕ СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА У САВЕЗНОЈ РЕПУБЛИЦИ НЕМАЧКОЈ(*)

I. Извори важећег правног стања. — 1. Законске одредбе које важе у Немачкој. Овде треба разликовати између пресуда у брачним споровима, другим приватнопрагним споровима (без обзира да ли се односе на спорове особног статуса — сем брачне спорове — или на спорове у имовинскоправним стварима) и одлука изабраних судова.

а) За пресуде у брачним споровима (1) меродаван је чл. 7 Закона о изменама брачног права (Familienrechtsänderungsgesetz) од 11 августа 1961. Овај одређује да ће се инострана пресуда у брачним споровима признати у Немачкој без посебног формалног акта ако је одлука донета од суда оне државе чији су држављани у време доношења одлуке оба супружника. Уколико није испуњена ова претпоставка, признаће се инострана пресуда у брачном спору само у случају када је надлежно Министарство правде оне немачке савезне државе у којој један супружник има стални домицил или у којем треба склопити нови брак формално утврдио да су дате претпоставке за признање овакве пресуде. Претпоставке за признање одређују се по § 328 Закона о грађанском парничком поступку (ГПП); међутим за признање пресуда у брачним споровима није меродавно да ли је зајемчен реципроцитет са државом у којој је пресуда изречена.

б) Према општим начелима ГПП спровешће се обавезно извршење пресуде једног иностраног суда само у случају ако је претходна допуштеност извршења потврђена немачком извршном пресудом. Ова ће се извршена пресуда донети уколико је пресуда према правним прописима државе у којој је суђено постала правоснажна и ако одговара претпоставкама за признање према § 328 ГПП; неће се провести даље истраживање да ли одлука одговара законским прописима (§§ 722, 723 ГПП). Пресуде и без извршног садржаја (пресуде за утврђивање, пресуде у споровима личног статуса који не потпадају под брачне спорове) признају се и без формалног акта уколико постоје претпоставке по § 328 ГПП.

Према § 328 ГПП начелно се признају иностране пресуде. Искључено је међутим признање ако судови државе, којој припада инострани суд, према начелима о надлежности која важе у Немачкој не би били надлежни; када је пресуда донета на штету немачког туженика а он се није био упустио у парницу, уколико му позив који је претходио парници или одлука није ни лично достављена у држави у којој се спор води ни преко немачке правне помоћи; ако пресуда на штету немачке стране у споровима по личним статусним питањима одступа од начела немачког међународног

(*) Реферат поднет на састанку Југословенског и Немачког удружења за упоредно право који је одржан од 21 до 24 септембра 1965 у Београду и Загребу.

(1) Kallman: Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Zivilurteile und gerichtlicher Vergleiche 1946; Riezler: Internationales Zivilprozeßrecht 1949; Süß, Anerkennung ausländischer Urteile, in Festgabe für Rosenberg 1949; Jellinek: Die zweiseitigen Staatsverträge über die Anerkennung ausländischer Zivilurteile 1953; Schütze: Die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Zivilurteile in der Bundesrepublik Deutschland als verfahrenhtliches Problem, Diss. Bonn, 1960; Beitzke: Model Act zur Vollstreckung ausländischer Urteile, Festschrift für Nipperdey, 1965;

приватног права; ако би се признање пресуде противило добрим обичајима или сврхи једног немачког закона (*ordre public*) или ако није загарантован реципроцитет. Препоставка да је потребно за признање иностраних пресуда да је реципроцитет зајемчен, доводи у пракси у врло много случајева до одбијања признања иностраних пресуда. Према законским прописима само тада гаранција реципроцитета није од важности када је реч о брачном спору или о неком захтеву који се не односи на имовинскоправна тражења за које према немачким законима није била потребна локална надлежност.

По немачкој науци (2) и пракси реципроцитет је само тада обезбеђен када инострана држава признаје немачко судство у приближно једнаком опсегу као што то чини Немачка за инострано судство. Сматра се да реципроцитет није загарантован када инострана држава у нарочито много случајева себи присваја искључиву надлежност (као на пр. Швајцарска по чл. 59 Швајцарског савезног устава познаје искључиву надлежност на домицилу дужника; РГЗ 107, 308 и 115). Сматра се даље да реципроцитет није зајемчен у случају кад инострана држава испитује стварну надлежност немачких судова или ако уопште испитује законитост пресуде (*révision au fond*). Претпоставка за обезбеђење реципроцитета јесте да у иностраној држави није више потребна нова тужба, уколико постоји немачка пресуда о главном захтеву и ако дужник не може ставити друге приговоре него оне који су настали после последње усмене расправе (§ 767 ГПП). За гарантовање реципроцитета не тражи се да инострана држава призна све немачке пресуде; тражи се међутим да *по правилу* (начелно) признаје једнаке пресуде. Није довољно гарантовање реципроцитета да је признање немачких пресуда предвиђено законским одредбама, он мора да се примењује и стварно. С друге стране за гарантовање реципроцитета није потребно да постоје законске одредбе; довољно је стално стварно признање немачких пресуда од стране иностраних судова. Да ли постоји гарантовани реципроцитет, немачки ће судови утврдити по служебној дужности, па и по ре-визионом захтеву као призивни суд (РГЗ 145 78). Није меродавно да ли је гарантовање реципроцитета постојало у часу када је пресуда донета већ је одлучујуће да ли се реципроцитет може сматрати загарантованим и у оном часу када се поставља питање признања иностране пресуде (БГХ ЊВ 1957, 62).

в) За признавање одлука у области ванпарничне јудикатуре недостају утврђене законске одредбе (3). У пракси постоји тенденција да се признају одлуке судова оне државе чије право је требало применити у датој ствари на основу немачког међународног приватног права; одлуке других судова признају се у случају кад она држава чије правне норме је требало применити према немачком међународном приватном праву ову одлуку такође признаје. При том се међутим редовно примењују начела

(2) *Beitzke*: Zur Anerkennung ausländischer Ehescheidungsurteile, »Deutsche Rechtszeitschrift«, 1946, 172.

(3) Поред аутора наведених у прим. 1, аутор: Wittmack, »Neimeyers Zeitschrift für Internationales Recht«, Bd. XXII, 1912, S. 8 ff.; Satter, »Zeitschrift für Zivilprozessrecht«, Bd. 55, 1930, S. 459; Kisch, »Zeitschrift der Akademie für Deutscher Recht« 1937, S. 705; Bülck, »Jahrbuch für Internationales Recht«, Bd. 5, 1955, S. 92 ff.; Cohen, »Jahrbuch für Internationales Recht«, Bd. 6, 1966, S. 216 ff.

§ 328 ГПП. Нарочито се испитује да ли је суд који доноси одлуку био надлежан на основу начела немачког процесног права (Закон о грађанском парничком поступку и Закон о питањима ванпарничког судства). Испитује се даље да ли није на штету једног Немца одступљено од примене његовог личног статуса. Коначно се испитује да ли не постоји повреда немачког *ordre public*-а. Ипак се у ванпарничним стварима углавном не испитује да ли је зајемчен реципроцитет са земљом која је донела одлуку. Ово доводи до тога да се признање судских одлука у ванпарничним стварима примењује у много широј мери него код осталих судских одлука. Пракса иде чак и тако далеко да признаје низ у редовном судском поступку донетих одлука независно од начелног прописа гарантованог реципроцитета тиме што такве одлуке, уколико имају значај старања, третира као ванпарничне ствари (као на пр. стављање под старатељство, и оглашавање умрлим).

2. Са низом држава постоје билатерални уговори: Швајцарска — уговор од 2. 11. 1929 (RGBL 1930 II 1066); Италија — уговор од 9. 3. 1936 (RGBL 1937 II 145, BGBL 1952 II 986); Белгија — уговор од 30. 8. 1958 (BGBL 1959 II 766); Аустрија — уговор од 6. 6. 1959 (BGBL 1960 II 1246); Вел. Британија — уговор од 14. 7. 1961 (BGBL 1961 II 302); Грчка — уговор од 14. 11. 1961 (BGBL 1963 II 109); Холандија — уговор од 30. 8. 1962 (BGBL 1965 II 27).

Уговори са другим државама се припремају на пр. са Норвешком. Постојали су други уговори пре другог светског рата али се услед догађаја 1945 не могу више примењивати; споменули би овде немачко-мађарски Споразум о извршавању одлука у предметима издржавања од 31. 8. 1942 (BGBL II 343) и немачко-словеначки Споразум о признавању породично-правних одлука и оглашавање умрлим од 21. 5. 1942 (BGBL II 251). Споменули би у вези с тиме још и немачко-хрватски Споразум о правној помоћи у стварима приватног и трговачког право од 17. 11. 1941 (RGBL 1942 II 2617). Ови споразуми представљају само *примере* између сада већ превазиђених споразума.

Разни споразуми имају између осталог за циљ да одговоре захтевима реципроцитета при признању пресуда, како је предвиђено у § 328 под 5 ГПП. Уосталом ови споразуми подробније регулишу претпоставке за признање одлука. Једним делом садржаја они су слични између себе, у неким тачкама међутим се разликују. Већина споразума односе се начелно на све приватноправне, грађанске и трговачке спорове; споразуми са Аустријом, Грчком и Холандијом изричито говоре да се они односе и на одлуке из ванпарничних ствари о којима је текао спор (које су биле предмет неке парнице услед оспоравања); поједини споразуми као, на пр. онај с Аустријом и Холандијом искључује одлуке по личном статусу а поједини споразуми искључују признавање одлука о хапшењу и привремене мере обезбеђења или одлуке у стечајевима или поравнањима. Још ћемо се вратити на појединости о томе.

3. Низ билатералних уговора регулише на посебан начин признавање одлука о трошковима. Ово стога што према § 110 ГПП страни држављани као тужиоци пред немачким судовима имају да положи гаранцију

за судске трошкове. Ова обавеза за давање гаранције за судске трошкове не ступа на снагу у случају када према законима државе којој тужилац припада, у једнаком случају Немац није обавезан да даје гаранцију. Ови споразуми утврђују реципроцитет у погледу одступања од захтева за стављањем гаранције за судске трошкове; ради тога се, тако рећи ради изједначавања, предвиђа извршност одлука о трошковима између односних држава. При томе долазе у обзир нарочито следећа два споразума: немачко-турски Споразум о правном саобраћају у приватноправним и трговачким споровима од 28. 5. 1929 (TGBL 1930 II 7 са BGBL 1952 II 608) и немачко-грчки Споразум о међусобној правној помоћи од 11. 5. 1938 (RGBL 19939 II 634).

Насупрот овим горепоменутиим споразумима немачко-британски Споразум о правном саобраћају од 20. 3. 1928 (RGBL II 624 са RGBL 1953 II 116) и немачко-амерички Уговор о пријатељству, трговини и пловидби од 29. 10. 1954 (RGBL 1956 II 488) предвиђају изрично само реципроцитет у томе да се одустаје од захтева гарантовања трошкова спора а не и извршност одлука о трошковима.

Странке у ова четири последња споразума нису ратификовале Хашки споразум о приватноправним споровима.

4. Између осталих мултилатералних уговора Савезне Републике Немачке оба Хашка споразума о грађанском судском поступку од 17. 7. 1905 (RGBL, 1909, 410) и од 1. III 1954 (RGI 1958 II 577) регулишу у истом смислу као оба поменута билатерална уговора давања извршности судских одлука, трошкове спора, наиме и они предвиђају ослобођење од давања посебног обезбеђења за трошкове спора. Уосталом опсег дејства хашких споразума за приватноправне спорове у погледу признавања и извршења иностраних пресуда увећан тиме да су са низом држава склопљени допунски споразуми који предвиђају једноставнији поступак при оглашавању извршности, тако на пр. да се тачније означавају документа која треба предложити са поднеском захтева за оглашавање извршности, или да се одобрава, нарочито повериоцу, да се може обратити својим захтевом за оглашавање извршности непосредно надлежном суду, заобилазећи дипломатски пут.

Даље је у хашком Споразуму о признавању и извршењу одлука на пољу алиментационих обавеза према деци од 15. 4. 1958 (BGBL 1961 II 1005) ближе регулисано извршење одлуке о плаћању издржавања у корист деце испод 21 године у погледу услова и самог поступка извршења; овај Споразум важи за Немачку у односу на Белгију, Италију, Холандију, Аустрију и Мађарску.

Као мултилатералне Уговоре о признавању и извршењу иностраних пресуда треба поменути даље међународне споразуме о транспорту: Међународни споразум о железничком робном саобраћају од 25. 10. 1952 (BGBL 1964 II 1420), Међународни споразум о железничком путничком и пртљажном саобраћају од 25. 10. 1953 (BGBL 1964 II 1898), Споразум о транспортном уговору у међународном друмском саобраћају од 19. 5. 1956 (BGBL 1961 II 1120).

Ови споразуми препуштају регулисање начина изјаве о извршности одлука држави која утврђује извршност тако да у Немачкој мора да се

донесе извршна пресуда; основи за признање међутим посебно су регулисани тако да отпада § 328 ГПП.

Посебне одредбе о извршењу садржане су и у Акту о пловидби Рајном из године 1868; Споразуму о пловидби на реци Мозел од године 1956 и Споразум о регулисању дугова према иностранству од 1953. Треба даље помислити посебне одредбе о извршењу одлука органа судских већа Европског заједничког тржишта и ЕУРАТОМ-а (BGBL 1957 II 766, 1014). Признавање односних одлука предвиђено је у оба ова последња уговора без допунских (посебних) претпоставки; одлуку о извршности доноси Савезно Министарство Правде.

Најзад треба указати на то да се припремају даљи мултилатерални споразуми. Хашки Споразум о признавању судских одлука формулисан је делимично на последњој Хашкој конференцији (октобра 1964). Рад ће се наставити у јесен 1965. Сем тога спрема се Споразум између држава Европске привредне заједнице. Овај Споразум разликује се од осталих споразума о признању и извршењу у томе да признање и извршење једне пресуде не зависе од тога што је пресуда донета од неког суда одређеног степена. У том се споразуму напротив на нов начин регулишу непосредне судске надлежности држава уговорница (тзв. *compétence directe*). У вези с тим надлежности се у веома великој мери проширују, као на пр. у вези правом куповине на отплату, уговора о осигурању, итд.

На 8-ој Хашкој конференцији од 1956 израђен је „*Projet de Convention sur la compétence du for contractuel en cas de vente à caractère international d'objets mobiliers corporels*« (Пројект конвенције о надлежности уговорног суда у случају продаје покретних ствари међународног карактера). Овај нацрт Уговора предвиђа да ће у случају међународних купопродаја бити искључиво надлежан суд који је утврђен између странака. За извршење пресуда које доносе као надлежан утврђени суд предвиђене су посебне одредбе. Није потребно за сада улазити у ово подробније пошто — колико је познато — ова Конвенција до сада још није ратификована.

5. У односу са Југославијом био је Немачки Рајх везан Уговором о трговини и пловидби од 6. 10. 1927 са допунским споразумом. Овај уговор замењен је Трговинским уговором од 1 маја 1934 (RGBL II 301). У члану 3 овог трговинског уговора била је уговорена заштита лица и слободни приступ судовима. У коначном протоколу уз чл. 3 било је предвиђено да уговорне стране желе да доцније закључе уговор о правном саобраћају. До ступања на снагу једног таквог уговора обезбеђен је био за извршење судских пресуда у трговачким споровима реципроцитет (RGBL с. 329). Ове уговорне одредбе биле су тада само „привремено“ стављене на снагу. У току Другог светског рата оне су по немачком схватању само мировале. Према пракси која се примењује у Савезној Републици Немачкој о односима према другим државама било би могуће одредбе тадањег трговинског уговора — па и само делимично — ставити поново на снагу једним споразумом за који формално не би били потребни акт новог државног уговора и обнародовања у Савезном службеном листу. Савезна Република Немачка као и Југославија су иначе, партнери у новом Хашком споразуму о приватноправним споровима од 1954 као и у три горе поменута.

споразума о саобраћају: о међународном путничком саобраћају железницом, робном саобраћају железницом и саобраћају друмским возилима.

II. *Оглашавање извршности.* — 1. Према § 722 ГПП за оглашавање извршних иностраних судских одлука потребна је *пресуда* о извршности. Исто важи и за одлуке које треба извршити на основу посебних прописа међународних споразума о железничком путничком, железничком робном и робном саобраћају друмским моторним возилима. Међутим, немачки закони о извршности уз билатералне или мултилатералне споразуме по правилу предвиђају да одлука о извршењу може да уследи у истом поступку као и она о арбитражним одлукама (4). То према § 1042-а ГПП значи да није потребна пресуда већ да се одлука о поднеску ради доношења одлуке о извршности може донети и без усмене расправе, решењем, уколико је противна страна претходно саслушана. Само у случају када суд налази за сходно да се одржи усмена расправа, одлука се доноси пресудом. Поступак који одступа од овог предвиђен је једино у закону о увођењу у живот немачко-холандског уговора о извршењу. Према овоме клаузула извршности доноси председавајући грађанског одељења земаљског суда против чега се може уложити жалба о којој одлучује председништво земаљског суда.

2. Стварна надлежност за изрицање извршности иностраних судских одлука решава се по општим уставноправним начелима. Ово значи да за имовинскоправне спорове уопште у вредности спора до 1.500, нем. марака имају да одлуче срески а преко тога износа земаљски судови. У међународним споровима или законима за њихово извршење стварна је надлежност често на други начин регулисана. У односу према Великој Британији и Холандији једино су надлежни земаљски судови; при извршењу хашког споразума о Грађанском парничком поступку, Хашког споразума о издржавању, а у односу на Швајцарску и Италију надлежни су искључиво срески судови.

3. Месно надлежан за изјаву о извршењу у начелу је суд на месту судске надлежности дужника по извршењу (дакле на његовом домицилу), или пак на месту где дужник по извршењу има у земљи неку имовину.

4. Немачки ГПП не садржи ближе одредбе о томе како треба доказати услове који су потребни за изрицање пресуде о извршењу а нарочито на који начин треба презентирати инострану пресуду. Појединости са много ситних разлика регулисане су у државним уговорима. У највише случајева тражи се презентирање преписа одлуке а само у државном уговору са Великом Британијом довољан је оверени препис. Уколико се извршавају само правоснажне одлуке, тражи се и доказивање правоснажности јавним исправама. Поједини уговори захтевају подношење једног

(4) Dölle: Über einige Kernprobleme des Internationalen Recht der Freiwilligen Gerichtsbarkeit, «Rabels Zeitschrift», Bd. 27, 1962, S. 201 ff. 235; Krönig: Die internationalprivatrechtliche Zuständigkeit in der freiwilligen Gerichtsbarkeit, 1936; Reichen: Die Anerkennung ausländischer Akte freiwilliger Gerichtsbarkeit, Diss. Göttingen, 1931; Svoboda: Das internationale Recht der freiwilligen Gerichtsbarkeit, Diss. München, 1934; Wahl: Zum internationale Recht der freiwilligen Gerichtsbarkeit, «Rabels Zeitschrift», Bd. 10, 1936, S. 40 ff.; Reu: Die staatliche Zuständigkeit im internationalen Pritatrecht, 1938; Beitzke: Internationale Zuständigkeit in Legitimationssachen, Festschrift für Herbert Kraus, 1954, S. 20 ff.; Beitzke: Sorgenrechtsregelung bei Ausländerkindern, Festschrift für H. Lehmann 1956, Bd. II, S. 493 ff.

преписа извршне одлуке како би се имала сигурност да је одлука у држави где је издата извршна. Уколико се за пресуде због изостанка тражи извршење, тражи се подношење исправа из којих се може видети да је странка која није приступила суду била уредно позвана на расправу. Даље се по неки пут тражи да је положено обезбеђење. Напоследку је потанко регулисано да ли је потребно да се односне исправе овере (у овом погледу Хашки споразум од 5. 10. 1961 који је међутим ратификован од Савезне републике доноси знатне олакшице, BGBL 1935 II 875). Уколико је реч о преводима, обично се сматра као довољна овера превода од стране дипломатских или конзуларних представништава земље из које исправа потиче. Многи билатерални споразуми чак прихватају и превод заклетих тумача било које од две земље.

5. Уколико се стављају приговори против стеченог наслова у земљи где је одлука донета било ради тога што је износ по пресуди у међувремену већ плаћен или је пак на други начин ликвидан, у поступку ради проглашења изјаве о извршности треба о томе одлучити.

6. Немачко право по правилу дозвољава и дуговне изјаве које гласе на инострану валуту. Принудно извршење уследиће када је изреком тражена исплата у иностраној валути (прави валутни дуг) према прописима о изручивању покретних ствари (§§ 883, 884— ГПП). У противном уследиће принудно извршење као за ствар ради немачког потраживања у новцу спрема §§ 803 (и даље) ГПП. При томе налази § 244 II Грађанског законика одговарајућу примену. Повериоцима исплаћује се онај износ у западнонемачким маркама, који одговара у пресуди предвиђеном дугу у иностраној монети на дан када се дуг исплаћује (упореди RGZ 106, 74; BGB NJW 1962, 109).

7. Желимо да укажемо још на то да на основу Закона о спољној трговини постоје нека ограничења која се међутим односе првенствено на немачки извоз и промет капитала (али не и на плаћање југословенског извоза у Немачку). За извршење југословенске пресуде у Немачкој ради дуга за испоручену робу никакво посебно одобрење не би било потребно.

III. *Извршни инострани наслови.* — 1. Према § 722 ГПП могу се у Немачкој извршити само немачке пресуде. При томе пак § 722 ГПП обухвата пресуде у свим грађанским и трговачким парницама без обзира на то да ли су изречене у оквиру поступка редовног суда или пак једног посебног судског поступка. Извршне су и пресуде иностраних радних судова (§ 62 II Закона о радном судству). Такође, и такозване „адхезионе пресуде“, изречене у наставку једног кривичног суђења о грађанскоправном давању оштете, извршне су према § 722 ГПП. Исто тако могу се извршити инострана блокирања или привремене мере обезбеђења кад су донете у облику пресуда. Међу ове иностране наслове који се могу означити извршним, убрајају се и одлуке о одређивању трошкова које су донете на основу једне пресуде. Напротив, нису извршне друге одлуке по § 722 ГПП, исто тако као ни судска поравнања или извршне јавне исправе. У последњем случају у Немачкој је могућа само нова тужба ради доношења пресуде по овим насловима. Ова тужба разликује се од тужбе

поднете за изрицање извршности иностраних одлука у томе што се могу испитати све претпоставке за доношење пресуде, док су иначе по § 723 ГПП приговори против законитости иностраних одлука недопустиви. У државним уговорима је делимично предвиђено извршење судских поравњања или страних јавних исправа.

2. Према § 723 ГПП претпоставка за доношење пресуде за извршење по једној иностраној одлуци јесте да је ова већ постала правоснажна. И старији државни уговори (на пр. са Швајцарском и са Италијом) држе се принципа, да је претпоставка за извршност правноснажност. Други државни уговори допуштају извршење и на основу, — према праву државе у којој је пресуда, — само привремено-извршних одлука.

3. Поједини државни уговори изреком искључују од принудног извршења блокирање и претходне одлуке или пресуде у адхезионом поступку. Такође се у неким споразумима искључују од извршења одлуке у стегајним предметима и поравнањима.

4. Инострана пресуда ради изостанка могу се такође извршити. Ипак, при овоме важе нека ограничења. Према § 328, бр. 2, ГПП инострана пресуда изузета је од признања ако је тужени који је парницу изгубио Немац који се није упуштао у расправу, ако му пре почињања расправе позив или одлука за долазак на суд није достављена у држави у којој се парница обавља ни непосредно ни преко немачке правне помоћи. Ова клаузула штити осуђеног туженика само у случају ако је Немац. Мимо тога, може да дође у обзир заштита иностраног туженика ако није уредно позван да предстане суду. У оваквом случају повредило би признавање једне иностране пресуде због изостанка немачки *ordre public*. Сви државни уговори предвиђају одговарајуће заштитне одредбе за осуђеног туженика без обзира на његово држављанство. Формулација ових државних уговора делимично се разликује. Но извршење пресуда због изостанка се коначно не спроводи у случају кад се туженик није упустио у спор и кад му позив или одлука за приступање није била уредно достављена. Само о начину доставе која одговара позиву на приступање поступку, постоје различите одредбе. По уговору са Великом Британијом довољно је да тужени може да докаже да није на време сазнао о поступку да би се могао бранити; тај доказ је међутим искључен ако му је позив био достављен путем правне помоћи.

IV. *Претпоставке за признавање.* — Иностране одлуке могу се према одредбама § 723 II ГПП у Немачкој само тада извршити када њихово признање није искључено сходно § 328 ГПП. Одлуке које садрже решења која се не могу извршити (на пример, пресуде о утврђивању) могу да добију у Немачкој значење само у случају да су подобне за признавање, дакле у случају када признавање није искључено на основу § 328 ГПП.

1. Да овде, у односу на државу у којој је пресуда донета, питање реципроцитета има одлучујућу улогу (не узимајући у обзир већ поменуте малобројне изузетке, као брачне спорове и друге пресуде које се не одnose на имовинскоправна питања) већ је раније истакнуто.

2. Признавање иностране одлуке поред тога претпоставља да у истој ствари не постоји друга пресуда било немачка или пак пресуда неке треће

државе која је већ раније постала извршна. Догоди ли се да, и поред постојања једне иностране пресуде која је подобна да буде призната, буде донета пресуда у земљи, вероватно по немачком процесном праву ова нова, домаћа пресуда — и поред тога што је донета противно правним прописима — има предност пред признатом иностраном пресудом чак и у случају да је стављен приговор иностране надлежности или правоснажности. Иначе се често чује мишљење да и поред постојања једне иностране пресуде није искључено доношење пресуде у земљи јер правоснажност иностране пресуде може да спречи евентуално доношење одлуке која од тога одступа али не и доношење нове одлуке у истом предмету. Међутим, у већини случајева неће бити потребе за правном заштитом у једном новом поступку тада када већ постоји инострана пресуда која је подобна да буде призната. Пракса међутим потврђује потребу правне заштите тужбом на извршење тада када је инострана, већ постојећа пресуда само пресуда на утврђење (BGH MOR, 1964, с. 587).

3. Иностране одлуке не могу се у земљи признати и извршити у случају када су оне противне домаћем *ordre public*. Немачка пракса обично примењује строго мерило у питању *ordre public*. У већини случајева немачки *ordre public* не противи се признавању страних одлука. Треба међутим истаћи да непризнавање ради противљења *ordre public* може да се заснива на најразличитијим узроцима. Повреда *ordre public*-а може да је у томе што се инострана пресуда не заснива према немачком схватању на поступку који је уобичајен у правној држави. Предуслов за правоваљани поступак је нарочито то да је странка била уредно позвана и да је у довољној мери саслушана. Повреда *ordre public* може да постоји у садржају изреке пресуде (на пример, пресуда да се мора склопити брак). Повреда немачког *ordre public* може да постоји најзад и у образложењу пресуде, нарочито у вези са диспозитивом пресуде и образложењем исте.

4. Признање страних одлука у немачком праву се углавном не условљава тиме да је инострана одлука применила исти правни поредак који би применио и један немачки суд. Ипак, често се у много чему ово своди на то становиште. Према § 328, ст. 3, ГПП признање једне иностране пресуде искључено је тада када се у пресуди на штету једне немачке парничне стране одступа од извесних норми немачког Међународног приватног права. При томе је реч о таквим нормама Уводног закона за ГЗ и Закона о несталим лицима, за које је немачко право, за односе приватног статуса немачких држављана, утврђено као искључујуће. Поједини државни уговори, као немачко-аустријски, немачко-белгијски и немачко-холандски, као и чл. 27 нацрта Европске привредне заједнице предвиђају да признање не треба да уследи тада када у решавању питања правног статуса нису примењена иста међународно-приватноправна начела као у држави у којој одлуку треба извршити. Треба у вези с тиме подсетити на то да Хашки Нацрт колективног споразума извесне ствари уопште искључује, као пресуде у предметима о статусу, ствари наследног права и породична имовинско-правна питања јер је постојало мишљење да се треба бојати да признање пресуда о којима је реч о главним питањима или претходним питањима у статусном праву није подобно регулисати путем државних уговора.

Напоследку треба поновно на то подсетити да ће признање одлука о подвргавању изабраном суду по правилу моћи уследити само тада када су донете у оној држави чије право је према одредбама немачког Међународног права требало материјалноправно применити или када су признате од односне државе.

5. Одлучујући предуслов за признавање иностраних одлука јесте надлежност суда који је по ствари пресудило. § 328, ст. 1. ГПП поставља као правило признање иностраних одлука што чини зависним од тога да ли су судови државе, којој инострани суд припада према немачким законима били надлежни. Није у питању да ли инострано право има исти опсег надлежности као што га имају немачка правила о поступку. Реч је једино о томе да ли тада када би се намачка правила о поступку сматрала да важе и у држави у којој је донета пресуда постоји било каква надлежност у држави која доноси пресуду. У вези с тиме је важно да немачки ГПП § 12 и сл. познаје велики број разних судских надлежности. Општа надлежност суда произилази из домицила, код лица без домицила из места боравка, а код правних лица, седиште. Сем тога, постоји, уз посебне претпоставке, поред судске надлежности домицила још и судска надлежност боравка (на пример, код ђака, студената, занатских помоћника или радника); даље постоји судска надлежност на месту вршења заната. Напоследку, може се сваки онај који нема домицил у Немачкој, тужити ради имовинскоправних захтева на оном месту где се налази нека имовина која том лицу припада § 23 ГАП. У споровима око издржавања, за тужбе против лица које у земљи нема судску надлежност, надлежан је суд на месту опште судске надлежности (домицила) тужитеља. У споровима око покретности на непокретностима у Немачкој, немачко право одређује, према § 24 ГПП, искључиву надлежност тако да се такве тужбе могу уложити само у Немачкој и то суду места где се непокретност налази. Тужбе за утврђивање права наслеђа или ради захтева у вези са наслеђем могу се уложити и према општој судској надлежности *de cuius*-а. За праксу трговачког промета судска надлежност је место извршења (§ 29 ГПП). Место извршења је оно место које би према уговору, према немачком праву, било место извршења (иако уговор подлеже неком иностраном праву); често, међутим, уговорне стране изричито утврђују место извршења. За тужбе по трговачким пословима закљученим на сајмовима и вашарима надлежан је суд места одржавања сајма односно вашара. Код грађанскоправних деликата тужба за накнаду штете може се уложити и у месту где је деликт извршен. Под овим местом пракса подразумева како место извршења дела тако и место наступања последице. Као места која још могу да одреде судску надлежност долазе у обзир она места која су стварно повезана са предметом спора или имају везе са странкама у спору. Када постоји више места судске надлежности тужилац углавном има право избора. Искључива судска надлежност је изузетак (земљишта, брачни спорови, одузимање пословне способности, код нелојалне конкуренције по § 24 UWG, суд у седишту занатске радње туженика). Коначно судска надлежност једног немачког суда може да је заснована и на договору странака. По немачком схватању ово је дозвољено и када немачка одлука не би била призната у иностранству. Судска надлеж-

ност може се споразумно искључити, осим када постоји искључива немачка судска надлежност или странкама не стоји на расположењу никакав други надлежан суд.

У државним уговорима је списак судских надлежности углавном много мањи — сем у нацрту Европске економске заједнице који садржи веома много посебних надлежности. Али се догађа понекад да се одреди судска надлежност не само по домицилу већ делимично по избору или, ради олакшања, по месту боравка. Међутим, посебне судске надлежности, у поређењу са општом судском надлежности, нису тако многобројне. Тако, на пример, не признаје се судска надлежност места извршења недозвољеног дела; у немачко-холандском уговору предвиђена је само за саобраћајне незгоде са моторним возилима и сударе бродова. И судска надлежност места извршења, места где се налази имовина у земљи, домицила декујуса, не налазе се уопштено него само понегде. Ограничавање места судске надлежности у међународним споразумима опет не значи да се пресуда, донета у неком месту судске надлежности које није предвиђено споразумом, не би нипошто могла признати. И преко одредаба неког споразума, увек може да дође у обзир признавање иностраних пресуда према општим одредбама немачког права. С друге стране ће у већини случајева, тамо где судска надлежност за признавање одлука није изреком предвиђена у државном уговору недостајати гаранција реципроцитета, па стога, према § 328, ст. 5, ГПП неће бити могуће признати инострану пресуду.

У случају признавања иностраних пресуда појављује се као тешко питање у погледу надлежности, питање проверавања постојање § 328, под 1, ГПП или проверавање постојања у меродавним међународним споразумима, предвиђених надлежности. Уколико је само § 328, под 1, ГПП у питању, био би вероватно суд овлашћен да испита како од иностраног суда, за прихватање његове сопствене надлежности, наведене стварно констатације, тако и његове правне закључке. За испитивање надлежности од стране немачког суда, према § 328, под 1, ГПП одлучујуће је само то да ли је била постојала надлежност према *немачком праву*. У овом ће немачки суд имати да примени немачко право и да утврди чињенице које су за то меродавне. Ово испитивање свакако је независно од чињеница утврђених од иностраних суда у вези са његовом сопственом надлежности. Друкчији је положај у случају када је државним уговором утврђена надлежност. Код ових, немачко-швајцарски и немачко-италијански споразум не предвиђају повезаност са стварним утврђивањем надлежности суда у држави која доноси пресуду. И поред тога је литература већ покушала да ово ограничи у толико што је суд државе која треба да призна одлуку увек ипак везан на правне закључке државе у којој је пресуда донета. Оваква претпоставка не изгледа као обавезна када погледамо текстове других споразума, као, на пример, немачко-белгијског, према коме је суд државе која треба да призна одлуку, везан за стварне констатације по питању надлежности суда државе у којој је донета пресуда. Правилно гледајући на ствар, ипак је допуштено још и преиспитивање правних закључака. У немачко-грчком и немачко-холандском споразуму за извесне случајева изричито је предвиђена повезаност како са стварним констатацијама

тако и на правне закључке суда државе у којој је пресуда донета. Писци предпостављају, да исто важи уопште у оквиру немачко-аустријског споразума (5).

У случају ванпарничног судства (6) треба обратити пажњу на то да се оне начелно такође признају само тада кад би суд државе у којој је донета одлука био надлежан према немачком схватању. У вези са тим постају надлежности према немачком закону у предметима ванпарничног судства. Овде се одређује надлежност према предмету који треба пречистити пред ванпарничним судом, — једанпут према домицилу или обичном боравку једне од странака у спору (код правних лица према седишту или према месту рада фирме) или опет према месту где се појављује потреба за судски надзор, или пак према месту где се налази предмет спора. Уколико су ванпарничном судству ради целисходности поверени предмети стварних спорова, важе у најширој мери слична начела као код правих, парничних спорова.

Односни државни споразуми не садрже изричито утврђивање надлежности у случајевима где се говори о ванпарничном судству.

Др. Гунтер Бајцке

(Günther Beitzke)

---

(5) О извршном поступку према међународним уговорима закљученим од стране Немачке: Geimer: Die Vollstreckbarerklärung ausländischer gerichtlicher Urteile. Neue Juristische Wochenschrift, 1965, S. 1413 ff.

(6) Sedlacek: »Osterreichhische Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1960. S. 66, Nr. 36